

Majka M. Amadeja Pavlović u svjetlu njezine korespondencije sa s. M. Kasildom Vidović

Jasna Krista Mijatović*

Sažetak

U korespondenciji majke M. Amadeje Pavlović najveći udio zauzima prepiska s milosrdnim sestrama sv. Križa, oko 200 pisama. Najviše pisama očuvala je s. M. Kasilda Vidović (156 pisama s potpisom majke M. Amadeje i 2 s potpisom s. M. Kasilde). Istraživanje, provedeno uz pomoć metode kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja, pokazuje da prepiska između majke M. Amadeje i s. M. Kasilde predstavlja arhivski izvor par excellence u pogledu širenja spoznaja o osobnosti i duhovnosti majke M. Amadeje.

Ključne riječi: Amadeja Pavlović; Kasilda Vidović; Milosrdne sestre sv. Križa; korespondencija; osobnost; duhovnost

Uvod

U bogatoj korespondenciji majke M. Amadeje Pavlović (Petrovaradin, 1895. — Rijeka/Sušak, 1971.), pohranjenoj u Arhivu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, osobito se po broju očuvanih pisama i po duljini dopisivanja ističe prepiska sa s. M. Kasildom Vidović (Zadar, 1911. — Đakovo, 1993.). Iz te je prepiske, koja je trajala čak 33 godine (1939.–1971.) očuvano 158 pisama. S potpisom majke M. Amadeje ima 156 pisama, a s potpisom s. M. Kasilde 2 pisma.

Iako je dobna razlika među njima bila 16 godina, puno je toga bilo što ih je međusobno povezivalo. Obje su po struci bile učiteljice, bavile su se intelektualnim radom, rado su čitale. Majka M. Amadeja pohađala je Žensku učiteljsku

* Doc. dr. sc. Jasna Krista Mijatović, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove. Adresa: Jordanaovac 110, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6505-7118>.

E-adresa: kristamijatovic@gmail.com

Članak je prošireno i doručeno predavanje "To je put Vaše svetosti": Korespondencija između majke M. Amadeje Pavlović i s. M. Kasilde Vidović održano na znanstvenom simpoziju *Mulier fortis: Život i djelo majke M. Amadeje Pavlović povodom 50. obljetnice smrti (1971.–2021.)* u organizaciji Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, 27. studenoga 2021. godine u Središnjoj nadbiskupijskoj i fakultetskoj knjižnici u Đakovu.

školu sestara milosrdnica u Zagrebu (1922.–1925.), a kasnije i Višu pedagošku školu u Zagrebu (1928.–1930.). Radila je kao učiteljica na dvije škole u vlasništvu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Uz to, dugi niz godina bila je najprije članica provincijalnoga vijeća (1937.–1943.), a zatim i provincijalna poglavarica (1943.–1955.).¹

Sestra M. Kasilda Vidović 1940. godine diplomirala je književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Tijekom školske godine 1940./1941. radila je na Ženskoj građanskoj školi u vlasništvu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. U to je vrijeme na toj istoj školi radila i majka M. Amadeja. Već sljedeće godine s. M. Kasilda prešla je raditi na školi u vlasništvu Milosrdnih sestara sv. Križa u Osijeku.² Među ostalim, dosta se je bavila prevodilačkim radom.

Majku M. Amadeju i s. M. Kasildu povezivao je i rad na uređenju gradiva u Arhivu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. S tim je poslom najprije započela majka M. Amadeja, neko su vrijeme zajedno surađivale na uređenju jednoga dijela gradiva, a dvije godine nakon smrti majke M. Amadeje, s. M. Kasilda nastojedila ju je u službi arhivistice navedenoga arhiva.

1. Metodologija istraživanja

Istraživanje je poduzeto s ciljem analize korespondencije između tih dviju redovnica, članica družbe Milosrdne sestre sv. Križa. Kako bi se postigli specifični ciljevi istraživanja (iznijeti podatke o navedenoj korespondenciji najprije u kontekstu korespondencije majke M. Amadeje s ostalim milosrdnim sestrama sv. Križa, a zatim u smislu materijalnoga opisa pisama, identifikacije mjesta i nadnevka pisanja pisama, te otkriti sadržajne naglaske u pismima s obzirom na osobnost i duhovnost majke M. Amadeje), u istraživanju je korištena metoda kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja.

Istraživano gradivo pohranjeno je u Arhivu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Sastoji se od 158 pisama koja datiraju iz razdoblja od 1939. do 1971. godine. Sva su pisma očuvana u izvorniku.

2. Rezultati istraživanja i njihova interpretacija

Prikaz rezultata istraživanja i njihova interpretacija strukturirani su u tri dijela. Prvi dio sagledava korespondenciju majke M. Amadeje Pavlović sa s. M. Kasildom Vidović u kontekstu korespondencije majke M. Amadeje Pavlović s ostalim sestrama, drugi dio donosi opće podatke o korespondenciji sa s. M. Kasildom, a treći je dio usredotočen na sadržaj te prepiske.

1 HR–MSSK–ZMMAP. Osobnik majke M. Amadeje Pavlović.

2 HR–MSSK–ZMMAP. Osobnik s. M. Kasilde Vidović.

2.1. Korespondencija majke M. Amadeje Pavlović sa s. M. Kasildom Vidović u kontekstu korespondencije majke M. Amadeje Pavlović s ostalim sestrama

Najveći dio pisama majke M. Amadeje naslovljen je na pojedine milosrdne sestre sv. Križa. *Tablica 1* donosi podatke s obzirom na naslovnike i broj očuvanih pisama upućenih pojedinim naslovnici iz družbe Milosrdnih sestara sv. Križa, kao i s obzirom na broj pisama koje je majka M. Amadeja povratno dobila od tih naslovnika. Redoslijed podataka u *Tablici 1* prati broj očuvanih pisama, od većega prema manjemu broju. Ako je broj očuvanih pisama jednak, imena i prezimena sestara složena su abecednim redom s obzirom na ime sestre.

Tablica 1. Korespondencija majke M. Amadeje Pavlović s pojedinim Milosrdnim sestrama sv. Križa

Table 1. Correspondence between Mother M. Amadeja Pavlović and individual sisters of the Sisters of Mercy of the Holy Cross

Br.	Ime i prezime	Broj pisama upućenih od majke M. Amadeje	Broj pisama upućenih majci M. Amadeji
1.	s. M. Kasilda Vidović	156	2
2.	s. M. Karitas Schmidt	5	
3.	s. M. Smiljana Borić	3	
4.	s. M. Tihoslava Košec	5	
5.	s. M. Martinela Verni	4	
6.	s. M. Engelberta Božek	2	2
7.	s. M. Gonzaga Schmidt	2	
8.	s. M. Grata Kovač	2	
9.	s. M. Alojzija Švabe	1	
10.	s. M. Angelina Samardžija	1	
11.	s. M. Aurelija Miličić	1	
12.	s. M. Barica Babić	1	
13.	s. M. Blandina Rebernik	1	
14.	s. M. Celina Hlupić	1	
15.	s. M. Domitila Milošinčić	1	
16.	s. M. Donatila Jelenčić	1	
17.	s. M. Edelfrida Kirchhofer	1	
18.	s. M. Elekta Laštuvka	1	
19.	s. M. Florencija Veršić	1	1
20.	s. M. Hrvoja Šiljevinac	1	
21.	s. M. Klementina Franc	1	
22.	s. M. Mariangela Žigrić	1	

23.	s. M. Marinka Žukina	1	
24.	s. M. Nela Bilek	1	
25.	s. M. Olivija Bodonji	1	
26.	s. M. Pavka Žižek	1	
27.	s. M. Timoteja Topolko	1	
28.	s. M. Tonka Ručević	1	
29.	s. M. Charitas Alt		5
30.	s. M. Katarina Stein		3
31.	s. M. Zorka Kojaković		1
	<i>Ukupno</i>	199	14

Kako bi se podatci iz *Tablice 1* razumjeli ispravno, potrebno je naglasiti da je u tablici prikazan samo broj očuvanih pisama. Pretpostavlja se da je korespondencija sadržavala puno veći broj pisama, ali nisu sva pisma očuvana. Tomu u prilog govori činjenica da je četrnaesterostruko veći broj očuvanih pisama koja je majka M. Amadeja upućivala sestrama (199) nego li obrnuto, pisama koja su sestre pisale majci M. Amadeji (14).

Gotovo su sva ta pisma (199) zapravo iz ostavštine pojedinih sestara. Sestre su ih čuvala, te su ih na poziv provincijalne uprave (2010. godine) predale da se pohrane u arhivsku zbirku o majci M. Amadeji Pavlović ili, ako su pisma kod sestara preminulih prije te godine pronađena u njihovoj ostavštini nakon njihove smrti, tadašnja sestra arhivistica ih je preuzela i pohranila u navedenu zbirku. *Tablica 1* pokazuje da je 28 sestara čuvalo pisma majke M. Amadeje. O razlogu zašto su sestre kroz dugi niz godina čuvala njezina pisma može se samo nagađati. U jednom pismu upućenom s. M. Kasildi, s. M. Barica Babić napisala je da u posjedu ima jedno pismo od majke M. Amadeje i da ga često čita, toliko često da ga već zna napamet.³ Sestra M. Barica u pismu spominje i to da je s. M. Kasilda, kao provincijalna arhivistica, poticala sestre da joj pisma majke M. Amadeje predaju⁴ kako bi ih pohranila u Zbirku o majci M. Amadeji Pavlović. Najviše očuvanih pisama bilo je u ostavštini s. M. Kasilde Vidović, čak 156. Možda majka M. Amadeja nije s. M. Kasildi najviše pisala, nego je ona najviše pisama očuvala.

S druge strane, majka M. Amadeja očuvala je samo 14 pisama, od 6 sestara. Od s. M. Kasilde očuvala je 2 pisma. Također, nije poznato koji je razlog tomu. Možda ih je po službenoj dužnosti uništila nakon završetka službe provincijalne poglavarice, ili prije svoje smrti.

U broj očuvanih pisama nije ubrojeno par onih koja je majka M. Amadeja razmijenila sa sestrama koje su kasnije napustile redovničku zajednicu. U kores-

3 HR–MSSK–ZMMAP. Pismo s. M. Barice Babić upućeno s. M. Kasildi Vidović, bez nadnevka, str. 1.

4 HR–MSSK–ZMMAP. Pismo s. M. Barice Babić upućeno s. M. Kasildi Vidović, bez nadnevka, str. 1.

pondenciju nisu ubrojene ni svete sličice na kojima je majka M. Amadeja običavala ispisati koji citat i darovati ih sestrama prigodom polaganja prvih, odnosno doživotnih zavjeta ili pak redovničkim pripravnicama pri prijelazu u viši stupanj redovničke formacije. U korespondenciju su ubrojene čestitke slane prigodom svetkovina Rodenja i Uskrsnuća Gospodinova. Majka M. Amadeja i te je prigode koristila da na čestitku ispiše više sadržaja od uobičajenih lijepih želja prigodom svetkovine.

2.2. Opći podatci o korespondenciji

Tijekom analize općih podataka, korespondencija je promatrana u dva dijela: najprije pisma koja je majka M. Amadeja pisala s. M. Kasildi, a zatim obrnuto.

2.2.1. Pisma majke M. Amadeje Pavlović upućena s. M. Kasildi Vidović

Na istraživanom gradivu nema materijalnih oštećenja, tragova vlage ili gljivičnih oboljenja. Papir je poželio.

Prosječna duljina pisama koja je majka M. Amadeja pisala s. M. Kasildi jest dvije ispisane stranice papira veličine B5. Naravno, ima i duljih i kraćih pisama od toga prosjeka, ali to je duljina pisama u većini slučajeva. Jedno je pismo pisano na debljem papiru na kojem je s jedne strane ilustracija zimske idile, s nadnevkom 25. siječnja, ali nije poznato koje godine. Jedno drugo pismo zapravo je božićna čestitka.

Pisma su pisana uz pomoć pisaćega stroja, a na njima je uglavnom samo potpis vlastoručni. Negdje su na pismima jedna ili dvije rečenice naknadno vlastoručno dopisane. Samo je pismo s nadnevkom od 13. studenoga 1943. godine u cijelosti pisano vlastoručno na tzv. trgovačkom papiru.⁵ U pismima nema puno pogrešaka u pisanju. Pisma su obrojčana olovkom. Nije jasno je li to učinila s. M. Kasilda ili tko drugi. U nekoliko navrata, obrojčavanje nije pratilo kronološki slijed nadnevaka na pismima. Vjerojatno je posrijedi pogreška.

Tablica 2 prikazuje podatke o korespondenciji majke M. Amadeje i s. M. Kasilde prema godini nadnevka i broju pisama u dotičnoj godini.

Tablica 2. Pisma majke M. Amadeje Pavlović upućena s. M. Kasildi Vidović s obzirom na godinu nadnevka i broj pisama prema godinama (1939.–1971.)

Table 2. Letters by Mother M. Amadeja Pavlović addressed to Sr. M. Kasilda Vidović regarding the year and number of letters by years (1939 — 1971)

Br.	Godina	Broj pisama	Br.	Godina	Broj pisama	Br.	Godina	Broj pisama
1.	1939.	2	13.	1951.	–	25.	1963.	1
2.	1940.	3	14.	1952.	5	26.	1964.	2
3.	1941.	8	15.	1953.	4	27.	1965.	5

5 HR–MSSK–ZMMAP. Zagreb, 13. studenoga 1943.

4.	1942.	9	16.	1954.	9	28.	1966.	4
5.	1943.	5	17.	1955.	3	29.	1967.	3
6.	1944.	–	18.	1956.	3	30.	1968.	1
7.	1945.	2	19.	1957.	2	31.	1969.	3
8.	1946.	2	20.	1958.	2	32.	1970.	7
9.	1947.	–	21.	1959.	7	33.	1971.	5
10.	1948.	1	22.	1960.	6	34.	s. a.	35
11.	1949.	3	23.	1961.	7			
12.	1950.	1	24.	1962.	6			
Ukupno: 156								

Iz *Tablice 2* vidljivo je da 35 pisama ili uopće nemaju nadnevak ili nemaju navedenu godinu u nadnevku. Za neka od njih moguće je otprilike odrediti godinu pisanja s obzirom na sadržaj pisma (primjerice je li to bilo prije ili nakon smrti majke s. M. Kasilde ili kojega člana obitelji majke m. Amadeje).

Najviše je očuvanih pisama s poznatim nadnevkom iz 1954. godine, čak 9 pisama. Iako *Tablica 2* pokazuje da tijekom 1944., 1947. i 1951. godine nema nijednoga očuvanoga pisma, vjerojatnije je da je i tih godina trajala korespondencija, ali na pismima nema nadnevka.

Tablica 3 prikazuje podatke o korespondenciji majke M. Amadeje i s. M. Kasilde prema kronološkomu slijedu nadnevka označenoga na pismu.

Tablica 3. Nadnevcu pisama majke M. Amadeje Pavlović upućenih s. M. Kasildi Vidović (1939.–1971.)

Table 3. Dates of letters from Mother M. Amadeja Pavlović addressed to Sr. M. Kasilda Vidović (1939 — 1971)

Br.	Nadnevak	Br.	Nadnevak	Br.	Nadnevak
1.	17. veljače 1939.	42.	18. siječnja 1953.	83.	23. rujna 1961.
2.	16. travnja 1939.	43.	6. lipnja 1953.	84.	9. studenoga 1961.
3.	31. svibnja 1940.	44.	23. srpnja 1953.	85.	7. siječnja 1962.
4.	26. lipnja 1940.	45.	22. rujna 1953.	86.	8. siječnja 1962.
5.	27. lipnja 1940.	46.	1954.	87.	25. siječnja 1962.
6.	[10. travnja] 1941.	47.	6. siječnja 1954.	88.	5. travnja 1962.
7.	28. srpnja 1941.	48.	2. ožujka 1954.	89.	31. srpnja 1962.
8.	17. kolovoza 1941.	49.	11. ožujka 1954.	90.	26. listopada 1962.
9.	19. listopada 1941.	50.	7. travnja 1954.	91.	1. travnja 1963.
10.	10. studenoga 1941.	51.	4. svibnja 1954.	92.	15. travnja 1964.
11.	11. studenoga 1941.	52.	28.–30. listopada 1954.	93.	29. srpnja 1964.

12.	5. prosinca 1941.	53.	2. studenoga 1954.	94.	12. siječnja 1965.
13.	19. prosinca 1941.	54.	21. studenoga 1954.	95.	15. ožujka 1965.
14.	11. ožujka 1942.	55.	6. travnja 1955.	96.	13. travnja 1965.
15.	27. travnja 1942.	56.	28. rujna 1955.	97.	20. svibnja 1965.
16.	29. travnja 1942.	57.	27. prosinca 1955.	98.	16. listopada 1965.
17.	15. svibnja 1942.	58.	28. travnja 1956.	99.	15. veljače 1966.
18.	12. rujna 1942.	59.	14. veljače 1956.	100.	28. ožujka 1966.
19.	18. rujna 1942.	60.	29. prosinca 1956.	101.	6. travnja 1966.
20.	18. listopada 1942.	61.	20. veljače 1957.	102.	15. listopada 1966.
21.	23. studenoga 1942.	62.	26. ožujka 1957.	103.	5. siječnja 1967.
22.	20. prosinca 1942.	63.	7. svibnja 1958.	104.	12. veljače 1967.
23.	1943.	64.	27. srpnja 1958.	105.	12. lipnja 1967.
24.	23. siječnja 1943.	65.	15. travnja 1959.	106.	16. rujna 1968.
25.	19. ožujka 1943.	66.	15. lipnja 1959.	107.	16. veljače 1969.
26.	29. kolovoza 1943.	67.	30. listopada 1959.	108.	31. ožujka 1969.
27.	13. studenoga 1943.	68.	21. studenoga 1959.	109.	[31. svibnja] 1969.
28.	30. kolovoza 1945.	69.	23. prosinca 1959.	110.	14. rujna 1970.
29.	21. rujna 1945.	70.	15. listopada 1959.	111.	15. rujna 1970.
30.	19. rujna 1946.	71.	13. studenoga 1959.	112.	3. listopada 1970.
31.	30. listopada 1946.	72.	4. veljače 1960.	113.	14. listopada 1970.
32.	7. kolovoza 1948.	73.	22. ožujka 1960.	114.	2. studenoga 1970.
33.	15. rujna 1949.	74.	7. travnja 1960.	115.	15. studenoga 1970.
34.	21. studenoga 1949.	75.	15. srpnja 1960.	116.	18. prosinca 1970.
35.	7. prosinca 1949.	76.	1. kolovoza 1960.	117.	27. siječnja 1971.
36.	11. veljače 1950.	77.	14. prosinca 1960.	118.	Ožujak 1971.
37.	22. siječnja 1952.	78.	13. siječnja 1961.	119.	17. ožujka 1971.
38.	31. siječnja 1952.	79.	30. ožujka 1961.	120.	4. lipnja 1971.
39.	3. ožujka 1952.	80.	7. travnja 1961.	121.	20. srpnja 1971.
40.	9. travnja 1952.	81.	23. kolovoza 1961.		
41.	28. travnja 1952.	82.	16. rujna 1961.		

Nadnevci otkrivaju da pisma nisu pisana u podjednakim vremenskim intervalima. Ponekad se je dogodilo da su pisma pisana čak dan za danom (u dva dana napisana dva pisma),⁶ a ponekad je između pisanja pisama prošlo više od godine

6 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 26. lipnja 1940. i Đakovo, 27. lipnja 1940.

dana.⁷ Vremenski intervali pisanja pisama ovisili su djelomice i o tom je li koja sestra putovala prema mjestu u kojem je živjela s. M. Kasilda jer su pisma uglavnom slana tako, po kojoj od sestara.⁸ Samo je dopisnica s nadnevkom 1. kolovoza 1960. godine poslana zemaljskom poštom. Iz pisma pisanoga u studenom 1943. godine može se razabrati da je s. M. Kasilda bila sklona vrlo čestomu pisanju, pa ju majka M. Amadeja upozorava da to nije u redu.⁹ U sljedećem pismu, pisanom mjesec dana kasnije, majka M. Amadeja daje naslutiti da bi to bio otprilike optimalan interval između jednoga i drugoga pisma.¹⁰

Prvo očuvano pismo datira od 17. veljače 1939. godine, a posljednje je pisano 20. srpnja 1971. godine, četiri mjeseca prije smrti. U vremenu pisanja prvih pisama majka M. Amadeja bila je članica provincijalnoga vodstva i radila je kao učiteljica na Ženskoj građanskoj školi u vlasništvu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Kroz cijelo vrijeme obnašanja poglavarске službe (1943.–1955.) održavala je pisane kontakte sa s. M. Kasildom, a i nakon poglavarске službe.

Uz nadnevak se najčešće navodi mjesto, uglavnom Đakovo, Zagreb i Rijeka (Sušak). Tamo gdje se ne navodi mjesto, može se samo prema nadnevku pretpostaviti gdje je pismo pisano, odnosno gdje je u to vrijeme bila majka M. Amadeja.

U potpisu svih pisama stoji zapisano sestra M. Amadeja ili sestra Amadeja, a nigdje majka M. Amadeja ili majka Amadeja. Možda je time htjela izraziti bliskost s. M. Kasildi, dati joj do znanja da joj se ne obraća kao poglavarica podložnici nego da su na istoj razini komunikacije.

Gotovo svako pismo započinje s »Draga s. M. Kasilda!«. Tek u nekoliko navrata koristi deminutiv »Draga mala sestrice!«.¹¹ U vremenu kada je s. M. Kasilda obnašala službu poglavarice mjesne zajednice u naslovu pisma dodaje i tu službu.¹² Jedno je pismo naslovljeno na s. M. Kasildu i na s. M. Smiljanu Borić,¹³ a jedno drugo pismo naslovljeno je na s. M. Kasildu i na s. M. Oliviju Bodonji.¹⁴

2.2.2. *Pisma s. M. Kasilde Vidović upućena majci M. Amadeji Pavlović*

Od pisama s. M. Kasilde Vidović upućenih majci M. Amadeji Pavlović očuvana su samo 2 pisma (*Tablica 1*). Nije poznato što se je dogodilo s ostalih oko 150 pisama. Kako je već spomenuto, možda ih je uništila majka M. Amadeja, a nije isključena ni mogućnost da ih je s. M. Kasilda osobno uništila jer je ubrzo nakon smrti majke M. Amadeje preuzela službu arhivistice u Arhivu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Možda je smatrala da je sadržaj pisama preosoban da bi bio dostupan svim kasnijim naraštajima sestara. Ipak sadržaj njezinih pisama

7 HR–MSSK–ZMMAP. Zagreb, 13. studenoga 1943. i Zagreb, 30. kolovoza 1945.

8 HR–MSSK–ZMMAP. Zagreb, 30. kolovoza 1945.

9 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 23. studenoga 1942.

10 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 20. prosinca 1942.

11 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 10. studenoga 1941.

12 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 17. ožujka 1971.

13 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

14 HR–MSSK–ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 7. kolovoza 1948.

donekle je moguće rekonstruirati iz sadržaja pisama majke M. Amadeje jer se ona u određenoj mjeri osvrće na ono što joj s. M. Kasilda piše i odgovara joj na neke njezine upite.

Prvo očuvano pismo je s nadnevkom 2. kolovoza 1966. godine, a drugo s nadnevkom 10. kolovoza 1970. godine. Prvo pismo zapravo je jedna čestitka, odnosno pisano je na debljem papiru na kojem je s jedne strane crno–bijela fotografija provincijalne kuće Talijanske provincije družbe Milosrdnih sestara sv. Križa sa sjedištem uprave u Besozzu. Pisano je u Besozzu. Drugo je pisano u Opatiji na papiru s linijama A4 formata. Ispisano je na jednoj stranici, a s druge je stranice pismo majci M. Amadeji napisala s. M. Engelberta Božek.

Iako u to vrijeme majka M. Amadeja nije obnašala službu provincijalne poglavarice, u oba pisma s. M. Kasilda oslovljava ju s »majko« uz pridjeve »mnogo-poštovana«, »draga« i »dobra«. Sadržaj oba pisma prilično je neosoban, općenit: o vremenskim prilikama, o produljenju boravka u jednom mjestu i slično.

2.3. Sadržajni naglasci pisama majke M. Amadeje Pavlović upućenih s. M. Kasildi Vidović

Iz sadržaja prepiske izdvojeni su ključni pojmovi povezani s osobnosti i duhovnosti majke M. Amadeje. Osobnost se opisuje uz pomoć sintagmi: briga za tuđe zdravlje (dobro), iskrenost, humor, radost zbog tuđega uspjeha, savjet, zahvalnost, darežljivost i ljubav prema prirodi. Duhovnost majke M. Amadeje promatra se u kontekstu nekoliko kreposti: vjere, razboritosti i poniznosti te kroz njezin odnos prema žrtvi, molitvi, zavjetima, radu i zajedništvu.

2.3.1. Osobnost majke M. Amadeje

Briga za tuđe zdravlje (dobro). Pisma majke M. Amadeje upućena s. M. Kasildi sadrže velik broj primjera njezine brižnosti koja se često očituje u davanju savjeta s. M. Kasildi, osobito glede očuvanja njezina vrlo krhka zdravlja: »Molim, čuvajte to malo zdravlja. [...] Gledajte navečer na vrijeme da idete spavati. I nemojte u krevetu čitati.«¹⁵ Ili: »Budite oprezna i čuvajte se. [...] Kad bi Vi znali, što znači, pustiti sestru da radi, a znati, da joj treba oporavak.«¹⁶

Iskrenost. Majka M. Amadeja nema potrebe ispričavati se s. M. Kasildi za svoje slabosti, nego naprotiv, umjesto da traži lako prozrive isprike, iskreno priznaje primjerice svoj osjećaj tromosti prema određenim oblicima rada: »Staroslavenski nisam ni pogledala. Ne da nemam vremena, ali mi se ne da prihvatiti toga posla. [...] Nemam ja toliko posla, kao što izgleda. Nego ja nemam energije, da se po nekoga posla prihvatim.«¹⁷ Da joj je za pripremu instrukcija iz staroslavenskoga nedostajala motivacija jačega intenziteta priznaje u još jednom pismu: »Ja se nikako nisam mogla pripremiti za staroslavenski, pa Vas lijepo molim, da dodete kući [...] pa da prodete s njima. [...] Nemojte da Vam bude žao. Ali eto

15 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 27. travnja 1942.

16 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 18. rujna 1942.

17 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 27. travnja 1942.

drugačije nisam mogla.«¹⁸ U pismu s nadnevkom 26. lipnja 1940. godine najprije konstatira da su sve učenice lijepo prošle na maturi, a zatim priznaje svoju strogost u odgajanju: »Samo mi je žao da sam [ih] zadnjih dana [...] grdila. Tako se sada moram kajati.«¹⁹

Humor. Iako se sadržaj pisama majke M. Amadeje upućenih s. M. Kasildi uglavnom tiče ozbiljnih tema, u više navrata majka M. Amadeja dodaje elemente humora u kojima nema nikakva traga sarkazma, ironije ili zajedljivosti. Bilo da je riječ o humoru na vlastiti račun: »Poslije podne ipak malo prilegnem. Jer sam već kao pravi stari kanonik, da ne mogu bez toga.«²⁰ Ili pak o humoru upućenu na račun s. M. Kasilde: »Ako ću čekati da Vi pišete, da Vam je zlo, onda sam sigurna da ćemo Vam morati odmah dati i sveto ulje. Javite ipak ranije.«²¹ ili na račun s. M. Savije: »Tako je lijepo pjevala. Neka sada pjeva Gospodinu s anđelima. [...] Ona će se moći odmah ondje ušaltati. [...] Zar ne, i mi ćemo ondje znati pjevati, pa ako i ne najljepše, al ćemo od srca.«²²

Radost zbog tuđega uspjeha. Da se majka M. Amadeja iskreno radovala zbog tuđega uspjeha i da nije bila zavidna, moguće je pronaći veći broj primjera u njezinim pismima. Često se osvrće na rad s. M. Kasilde riječima: »Svemu se radujem što Vam uspijeva.«²³ i »Tako se radujem nad svim stvarima što ste pisali.«²⁴ I u slučaju drugih sestara neprestano ukazuje na njihove pozitivne osobine: »Sestra [...] ima više nego talenta. [...] Vrlo je smjela i podhvatna, pa mi je drago.«²⁵

Savjet. Možda je sklonost davanja savjeta drugima "profesionalna deformacija" osoba koje obnašaju poglavarsku službu. U svakom slučaju, majka M. Amadeja tu je sklonost pokazala u svim pismima koja je poslala s. M. Kasildi, za vrijeme svoje poglavarske službe, ali i kasnije. Možemo zaključiti da nema ni jednoga pisma koje ne bi bilo savjetodavnoga karaktera. Iz pisma s nadnevkom 30. ožujka 1961. godine očito je da je majka M. Amadeja svjesna svoje savjetodavne sklonosti kada piše: »Oprostite mi, imam manu da uvijek nešto propovijedam.«²⁶

Zahvalnost. Vrlo su česti u korespondenciji između majke M. Amadeje i s. M. Kasilde izrazi zahvalnosti. Primjerice: »Hvala Vam i Bog plati za tople rukavice. [...] Za Salvanescija posebno Bog plati! [...] Zato sam Vam od srca zahvalna.«²⁷ Osobito je bitno to što majka M. Amadeja ne zahvaljuje samo za neke materijalne stvari, nego i za duhovne: »Posebno Vam zahvaljujem za Vaše žrtve i molitve.«²⁸ A često izražava zahvalnost i za rad sestre: »Vi se još uvijek [...] bri-

18 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

19 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 26. lipnja 1940.

20 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 31. srpnja 1962.

21 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 27. travnja 1942.

22 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 12. siječnja 1965.

23 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 19. listopada 1941.

24 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 21. studenoga 1954.

25 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 29. srpnja 1964.

26 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 30. ožujka 1961.

27 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 11. veljače 1950.

28 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 22. siječnja 1952.

nete da li sam zadovoljna sa zadaćama i sa predavanjem. Ja sam ne samo zadovoljna, nego i zahvalna.«²⁹

Uz zahvalnost koju osjeća prema ljudima, majka M. Amadeja često ističe i zahvalnost prema Bogu: »Dragi Bog je i previše dobar prema meni. Mnogo Mu dugujem, i nikad se dosta zahvaliti.«³⁰ potičući i s. M. Kasildu na isto: »Kad se budete u [...] vrhovačkoj kapeli zahvaljivali [...] Spasitelju, zahvalite [...] i u moje ime [...] za sve milosti koje je i meni u toj crkvi tako obilno udijelio.«³¹ Drugom prilikom slično piše: »Lijepa je krepost zahvalnost. Ostanite uvijek zahvalna Redu.«³²

Darežljivost. Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata i poraća, društveni je kontekst karakterizirala velika materijalna oskudica. Komunistički je režim redovničkim zajednicama oduzeo gotovo sve materijalne posjede, pa su sestre živjele u velikoj neimaštini, često su i gladovale. Majka M. Amadeja se je ipak uz svako pismo trudila s. M. Kasildi poslati barem neku sitnicu. Često je to bila barem jedna sveta sličica: »Šaljem Vam sličicu sa željom da razumijete križ Gospodinov.«³³

No, događalo se je da nekad nije imala ni to: »Nemam ništa da Vam pošaljem, pa mi je žao.«³⁴ Budući da je s. M. Kasilda bila vrlo boležljiva, ponekad je majka M. Amadeja pokušavala poslati joj hrane: »U svakoj kući sam nešto molila. Nije to baš ugodno, [...] samo da Vam mogu nešto poslati.«³⁵

Darovi koje je majka M. Amadeja dobila od drugih nisu se kod nje dugo zadržavali. Prvom prigodom prosljedila bi ih dalje: »Bog platio za lijepu Božićnu kartu. [...] Nalijepit ću je na koju kutiju, pa ću opet nekoga razveseliti.«³⁶

Ljubav prema prirodi. Ta osobina resila je osobnost majke M. Amadeje još od najranijega djetinjstva.³⁷ Na tu ljubav potiče i s. M. Kasildu: »Izlaz i zalaz sunca je tako divan. [...] Idete li kada u onu tamnu, krasnu šumu? Kako li će biti lijepa, kad bude pokrivena sa snijegom. Imate zaista mnogo toga na čemu se Vaše oči mogu zaustaviti i srce razveseliti i uvijek slaviti Gospodina.«³⁸

2.3.2. Duhovnost

Vjera. Ulivena krepost vjere isprepletena s pouzdanjem u Božju Providnost, jedna je od omiljenih tema o kojima majka M. Amadeja piše. Primjerice: »Mnogo puta nam fali duh vjere, kad dođu teškoće.«³⁹ ili, drugim riječima: »Vjerujte, ništa nam se ne može dogoditi dok smo pod okom Gospodinovim, osim Njegove

29 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

30 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 26. lipnja 1940.

31 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 27. lipnja 1940.

32 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 2. studenoga 1954.

33 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

34 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 15. svibnja 1942.

35 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 15. svibnja 1942.

36 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 7. siječnja 1962.

37 HR-MSSK-ZMMAP. Životopis, str. 7.

38 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 20. prosinca 1942.

39 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 23. siječnja 1943.

ljubavi.«⁴⁰ Često potiče s. M. Kasildu da sve predaje Bogu⁴¹ i da bude svjesna kako sve prima od Boga.⁴²

Razboritost. Majka M. Amadeja pokazivala je i vlastitu razboritost dok je na tu stožernu krepost poticala s. M. Kasildu,⁴³ osobito u kontekstu traženja ravnoteže između njezina slaba zdravstvena stanja i jake volje za radom: »Uvijek mislim što je Gospodin htio i mislio kad Vam je dao tako željeznu volju za rad i tako krhko zdravlje.«⁴⁴ Kada je bilo nužno, izravno je s. M. Kasildi ukazivala na odmor, moleći ju da bude razborita: »Dobro iskoristite vrijeme za odmor. [...] Mirujte, zatvorite oči i ništa čitati. [...] Draga s. M. Kasilda, lijepo molim, da budete razborita što se tiče Vašega zdravlja.«⁴⁵

Poniznost. Majka M. Amadeja svjesna je vlastite grešnosti, ima objektivnu autopercepciju: »Kako Vi mene uvijek postidujete. O kad bi barem jedan mali najmanji dio njenoga imala. Ali ona bi se rad mene samo morala stidjeti.«⁴⁶ Priznaje da joj se ponekad može dogoditi da bude nestrpljiva: »Duhovne su vježbe, pa je više posla, molite, da me strpljivost ne ostavi.«⁴⁷

Svijest vlastite grešnosti i prihvaćanje svojih slabosti u poniznosti i istini čini majku M. Amadeju sposobnom da razumije slabosti drugih: »Ja znadem da ste dobra i plemenita srca, i da svaki Vaš prekršaj nije odraz Vašega ja, i mislim da ste sama, mnogo puta Vas ne bi tištilo ono, radi čega znam da trpite.«⁴⁸

Zbog službe koju je obnašala, u životu majke M. Amadeje nije manjkalo prigoda da se vježba u kreposti poniznosti. Tako u jednom pismu piše da se je rado ponizila,⁴⁹ a u drugom konkretnije opisuje: »Prolazila [sam] kroz svakakve teškoće i poniženja. [...] Kad bi sestre znale, što sve košta poglavare poniženja kad mora braniti sestre.«⁵⁰

Žrtva. Pod riječi žrtva majka M. Amadeja misli na razne asketske vježbe,⁵¹ trpljenja,⁵² bol,⁵³ poteškoće⁵⁴ i dr. Piše s. M. Kasildi da je žrtva samozataje »najvrednija pred Gospodinom«. ⁵⁵ Uvjerava ju da i u bolima i križevima Gospodin očituje svoju blizinu⁵⁶ i ljubav: »Zar se nijeste toliko puta osvjedočili, da [...] Vas

40 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

41 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 19. rujna 1946.

42 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 11. veljače 1950.

43 HR–MSSK–ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 21. studenoga 1954.

44 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 11. veljače 1950.

45 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 29. kolovoza 1943.

46 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

47 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 11. ožujka 1942.

48 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 27. travnja 1942.

49 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 15. svibnja 1942.

50 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 22. siječnja 1952.

51 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

52 HR–MSSK–ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 9. travnja 1952.

53 HR–MSSK–ZMMAP. Zagreb, 30. kolovoza 1945.

54 HR–MSSK–ZMMAP. Zagreb, 30. kolovoza 1945.

55 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 27. travnja 1942.

56 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

[Isus] jako voli. O tom ne smijete sumnjati! Zar mislite da je koga više volio od svojih apostola, a ipak je svaki od njih mučeničkom smrću umro. A sv. Pavao [...] što li nije taj svetac pretrpio. Pa mala sv. Terezija, [...] i drugi svi, koji su Gospodinu jako, jako blizu, koliko su trpjeli.«⁵⁷

Iako je majka M. Amadeja svjesna da Gospodin nagrađuje žrtve,⁵⁸ svjesna je također da je ljudski otežano prihvaćati ih: »Imam [...] upalu porebrice. [...] Tako osjećam to teško. [...] Kako Vi dugo bolujete, daleko teže boli imate, pa nikomu nikada ne kažete. Vidite, kako sam neumrtvena. [...] Dosta teško nosim posljedice starosti. Nisam mislila, da se to tako osjeća.«⁵⁹

Majci M. Amadeji jasno je da u nasljedovanju Krista Raspetoga križ treba nositi radosno. Stoga neprestano s. M. Kasildu potiče na radost: »Iako su teška vremena, imamo pravo da se radujemo.«⁶⁰ često ponavljajući: »Budite [...] vedra.«⁶¹

Molitva. U pismima majka M. Amadeja često moli s. M. Kasildu za molitvenu podršku, a redovito se preporuča i u žrtve.⁶² Koliko vjeruje u snagu molitve i žrtve svjedoče sljedeći zapisi: »Znadem da ćete se moliti za mene. Potrebna mi je molitva kao nikada prije.«⁶³ i »Osjećala sam da se netko mnogo moli i žrtvuje.«⁶⁴ I majka M. Amadeja je molila za druge, najčešće po zagovoru Blažene Djevice Marije.⁶⁵

Zavjeti. Majci M. Amadeji, zavjeti su »sveti i dragi. [...] Jedini i najsvetiji ponos.«⁶⁶ Zavjet poslušnosti smatra najtežim zavjetom,⁶⁷ zavjetom koji iziskuje »mnoge žrtve«,⁶⁸ a teološki ga tumači ovako: »Ja sam molila za sve sestre najmilije kreposti Isusove [...]: poslušnost, poniznost i veliko predanje u volju Božju. Sve je On to činio jer je ljubio Svoga Oca i jer je ljubio svaku od nas, i da nama ne bude teško, kad to u životu moramo prihvatiti.«⁶⁹ Smatra da autentično življenje zavjeta siromaštva rada radošću: »Nigdje nisu naše sestre tako dobro raspoloženo, kao u kućama gdje je siromaštvo.«⁷⁰ Zavjet djevičanstva izrijeком ne spominje ni u jednom pismu, ali učestalo potiče s. M. Kasildu da bude »draga i bliza Srcu Gospodinovu.«⁷¹

Rad. O radu promišljanja majke M. Amadeje su trezvena, odraz ravnovjesja između molitve, rada i odmora: »Moj Bože, koliko idealizma ima u pojedinim

57 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 23. studenoga 1942.

58 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

59 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 25. siječnja 1962.

60 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

61 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 23. studenoga 1942.

62 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 19. ožujka 1943.

63 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka. Vlastoručno dopisana samo godina 1943.

64 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 22. siječnja 1952.

65 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 29. kolovoza 1943. i bez navedenoga mjesta, 11. veljače 1950.

66 HR-MSSK-ZMMAP. Bez nadnevka.

67 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 29. travnja 1942.

68 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 11. veljače 1950.

69 HR-MSSK-ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 11. veljače 1950.

70 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 5. prosinca 1941.

71 HR-MSSK-ZMMAP. Đakovo, 10. studenoga 1941.

dušama, pa često toga za par mjeseci nestane, kad život donese svoje tegobe, a ne znamo uskladiti svoje duhovne dužnosti sa vanjskim radom.«⁷² Poticala je s. M. Kasildu da u radu očuva mir, da se ponekad i odmori te da brine za zdravlje.⁷³

Majka M. Amadeja imala je razvijene radne navike, nije izbjegavala posao: »U poslu smo. Uvijek ga ima, i nikada mu kraja. Tako bi htjela još mnogo toga urediti.«⁷⁴ Zнала je tu osobinu prepoznati i u drugima: »Ja znam kako Vi volite raditi.«⁷⁵ »Vaša radina narav neprestano u novim oblicima i težnjama izbija.«⁷⁶

Zajedništvo. Među pitanjima koja majka M. Amadeja postavlja s. M. Kasildi u pismima redovito je jedno pitanje vezano uz življenje zajedništva u redovničkoj zajednici.⁷⁷ Nakon toga obično pohvali brižnost s. M. Kasilde za druge sestre: »Lijepo je i sestrinski je Vaš strah za sestru [...]. Tako se obično brinu starije sestre, za svoje mlade sestrice.«⁷⁸ zatim ju ohrabri u suočavanju s izazovima života u zajednici,⁷⁹ i na kraju potakne na pozitivno doživljavanje drugih,⁸⁰ opisujući sestre kao dobre,⁸¹ drage⁸² i sl.

Zaključak

Pisma razmijenjena unutar prepiske između majke M. Amadeje Pavlović i s. M. Kasilde Vidović bila su predmet ovoga istraživanja s ciljem provjere koliko navedena korespondencija može poslužiti kao arhivski izvor u boljem ocrtavanju osobnosti i duhovnosti majke M. Amadeje Pavlović. U dosadašnjim istraživanjima pisane ostavštine majke M. Amadeje, njezina su pisma upućena pojedinim sestrama, pa i s. M. Kasildi, zauzimala drugotno mjesto u odnosu na pisma koja je upućivala čitavim zajednicama Milosrdnih sestara sv. Križa.

Pisma majke M. Amadeje Pavlović koja je slala s. M. Kasildi Vidović na prvi su pogled vrlo obična, s temama iz svagdanjega života, bez veće važnosti da bi im bila posvećena pozornost u znanstvenom istraživanju. Pa ipak, hvalevrijedan su arhivski izvor jer u tim pismima najviše progovara ljudskost majke M. Amadeje, odnosno najviše se odražavaju njezina osobnost i duhovnost.

Na temelju sadržajne analize pisama možemo zaključiti da je osobnost majke M. Amadeje uravnotežena i zrela, a duhovnost utemeljena na krepostima razvijenim u visokom stupnju.

72 HR–MSSK–ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 23. srpnja 1953.

73 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka.

74 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 31. siječnja 1952.

75 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 23. siječnja 1943.

76 HR–MSSK–ZMMAP. Bez navedenoga mjesta, 28. travnja 1952.

77 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 19. rujna 1946.

78 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 22. siječnja 1952.

79 HR–MSSK–ZMMAP. Bez nadnevka. Vlastoručno dopisana samo godina 1943.

80 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 19. rujna 1946.

81 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 23. siječnja 1943.

82 HR–MSSK–ZMMAP. Đakovo, 23. siječnja 1943.

Arhivsko gradivo

Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa, Đakovo (HR–MSSK)
HR–MSSK–ZMMAP (Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović).

Mother M. Amadeja Pavlović and her Correspondence with Sr. M. Kasilda Vidović *Jasna Krista Mijatović**

Summary

Mother M. Amadeja Pavlović's most fruitful correspondence appears to be that which unfolded between herself and individual sisters of the Sisters of Mercy of the Holy Cross. Approximately 200 personal letters, exchanged between Mother M. Amadeja and the sisters, were stored in the Archives of the Sisters of Mercy of the Holy Cross in Đakovo. Most letters were preserved by Sr. M. Kasilda Vidović (156 letters signed by Mother M. Amadeja and two signed by Sr. M. Kasilda).

It is precisely these letters that are the subject of this research, the aim of which is to verify the extent to which the aforementioned correspondence can serve as an archival source for a more accurate delineation of the personality and spirituality of Mother M. Amadeja Pavlović. In previous studies of the written legacy of Mother M. Amadeja, the letters which were addressed to individual sisters, and also to Sr. M. Kasilda were considered to be of secondary importance in relation to those sent to entire communities of the Sisters of Mercy of the Holy Cross.

Research was conducted by using the method of quantitative and qualitative content analysis, and it reveals that the correspondence between Mother M. Amadeja and Sr. M. Kasilda is in fact an archival source par excellence, in terms of spreading knowledge of the personality and spirituality of Mother M. Amadeja.

Keywords: *Mother M. Amadeja Pavlović; Sr. M. Kasilda Vidović; Sisters of Mercy of the Holy Cross; correspondence; personality; spirituality*

* Jasna Krista Mijatović, Ph.D., Assistant Professor, Institute of Philosophy and Theology of the Society of Jesus. Address: Jordanovac 110, 10 000 Zagreb, Croatia.

E-mail: kristamijatovic@gmail.com

The article is an expanded and revised version of the lecture titled: „This is the Way to Your Sanctity: Correspondence between Mother M. Amadeja Pavlović and Sr. M. Kasilda Vidović“. It was held at the Scientific Symposium Mulier fortis: The Life and Work of Mother M. Amadeja Pavlović on the occasion of the 50th anniversary of her death (1971–2021) and was organized by the Catholic Faculty of Theology in Đakovo of the Josip Juraj Strossmayer University in Osijek and the Sisters of Mercy of the Holy Cross in Đakovo, November 27, 2021 in the Central Archdiocesan and Faculty Library in Đakovo.